

Бұл екі шаралар да аймақ тұрғындарынан аталған әдістерді пайдалана отырып ақпарат жинауды көздейді. Бірінші шара тұрғын халықтың кең көлемде қатысуын талап етеді және біршама ұзақ мерзімге жоспарланады, оның негізгі мақсаты нысаналы топтың құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейту болып табылады. Тікелей жедел бағалаулар белгіленген бағдарламаға байланысты өте қысқа мерзім ішінде, әдетте бір күндік барып шығу кезінде мәліметтер жинауды болжайды.

Бұл екі әдіс те ең кедей клиенттерге атаулы қызметтер көрсету мақсатында даму бағдарламаларында және қатысушылық негізінде жобалар даярлау барысында кеңінен қолданылады, бірақ біріншісінің де, екіншісінің де өз кемшіліктері бар. Зерттеулер қорытындыларының тұрғын халықты субъективті ой – түйіндеулеріне тәуелді болуына байланысты оларды тексеру оңай емес, оның сыртында, ел көлемінде бағдарламалар мен елді мекендер бойынша зерттеу қорытындыларын салыстыруда қиыншылықтар тудырады. Халықаралық салыстырулар жүргізу одан да қиынырақ. Осы әдістер арқасында бір ауылдағы ең кедейлердің үштен бірін анықтауға болады, бірақ аймақтың барлық барлық тұрғындары санынан бұл ең кедей үштен бірі тұратын жерді теңестіру аса қиын жағдай. Сауалнама алу субъектілерінің жауаптары кедейшілікті бағалау қорытындыларын пайда табу ниетінде бұрмалануы мүмкін, мысалы, қаржылық қызмет көрсетулерге қол жеткізу. Ең соңында, қатысушылық негізінде бағалау құрылымдық сауалнамаларды ғана пайдаланатын санақшылардан қымбатқа түсетін және табылуы қиынырақ білікті коммуникаторларды талап етеді.

Кедейшілік деңгейін төмендетуге бағытталған стратегияларды жүзеге асыру керектігі туындауда [2].

Кедейшілік деңгейін тиімді төмендету үшін маңызды алғышарттар болып мемлекеттік органдарының үйлестірілген күштері мен олардың арасында функцияларды қатаң тарату саналады.

Әдебиеттер

- 1 Дмитриева М.Ю. Проблема бедности и пути ее преодоления в регионе//file:///C:/Users/User/Downloads/problema-bednosti-i-puti-ee-preodoleniya-v-regione.pdf
- 2 Экономический рост, бедность и долгосрочные неблагоприятные факторы//<https://www.unicefrc.org/publications/pdf/russianmonitor03/Chapter1.pdf>

Сейпілова А.А., 2 курс (Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті)
Мырзақасымова Е.Н., 1 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші – магистр, аға оқытушы Спанова Б.К.

ҚАЗАҚСТАНДА ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСУІНІҢ ШАРТЫ РЕТІНДЕ АДАМ РЕСУРСТАРЫН ДАМУЫ ҚАЖЕТТІЛІГІ

Соңғы халықаралық зерттеулер (ББ, ХВҚ) өндіріс пен бизнестің дамуына күрделі тосқауыл болатын жұмыскерлердің біліктілік деңгейіндегі туындап жатқан мәселелерді дәлелдейді. Аталмыш мәселені жұмыс берушілердің 60%-ы дәлелдейді. Егер теорияның негізін салушылар (Г. Беккер, У. Боуэн, Л. Туроу, Т. Шульц) бастапқыда адами капитал ретінде тек адамның еңбекке деген қабілеттілігін арттыратын адамға салынатын инвестициялардың жиынтығын (білім мен кәсіпқойлық дағдылар) түсінсе, ал қазір Бүкіләлемдік банктің сарапшыларымен жасалған есептеулер оған келесілерді енгізеді: тұтыну шығындары – жанұялардың тамақтану, киім-кешек, тұрғын үй, білім, денсаулық сақтау, мәдениетке шығындары мен мемлекеттің аталмыш мақсаттарға шығындарын қамтиды. Осылайша, кең мағынада адами капитал — бұл экономикалық дамудың интенсивті өндіргіштік фактор, ол келесіні қамтиды: еңбек ресурстарының білімділік бөлігі, білім, интеллектуалды және басқарушылық еңбектің құрал-жабдығы, өмір сүру ортасы мен еңбектік іс-әрекет [1].

Халықаралық тәжірибеде ұлттық экономиканың бәсекеқабілеттілік деңгейі мен оның өсім потенциалын шынайы бейнелейтін көрсеткіш болып еңбек өнімділігінің деңгейі табылады. Сонымен қатар, уақыт өте келе қазақстандық экономика үшін еңбек өнімділігінің өсу мәселесі күшюде. Соңғы жылдардағы оң қарқынына қарамастан, өнімділік деңгейі бойынша Қазақстан елдің дамуы бойынша орташадан да артта қалуда. 2019 жылы ЖІӨ-ге қатысты есептелген (экономикадағы жұмысбастылар санына қатысты) еңбек өнімділігінің көрсеткіші Қазақстанда 22,6, Ресейде 33,4, Жапонияда 68,2, АҚШ-та 98,1-ды құрады. Отандық экономикада белгілі императивті құрайды, ол келесілерді қамтиды: қазіргі жағдайда өндіріс тиімділігінің басты көрсеткішінің өсімін бәсеңдететін салалық, технологиялық, ресурстық, қаржы-инвестициялық, аймақтық факторлар. Өнімділік бойынша

айтарлықтай айырмашылықтарды ел экономикасының негізгі салаларынан байқауға болады. Салалық деңгейде өнімділіктің төменгі деңгейіне байланысты дәстүрлі салаларда артық жұмысбастылықтың бар екенін көрсетеді: 31,2% – ауылшаруашылық; 14,0% – сауда; 9,6% – білім; 7,5% – өңдеуші сала; 26,7% – металлургия; 23,1% – машина құрылысы; 19,8% – тамақ өнеркәсібі [2].

Ауыл шаруашылығына экономикадағы барлық жұмысбастылардың үштен бір бөлігі тиесілі, мұнда АҚШ деңгейінен өнімділік көрсеткіші тек 1% құрайды, ЖІӨ-ге саланың салымы – тек 5,3%, жалақы мөлшері минималды. Отандық экономиканың келесі негізгі секторы - өңдеуші өнеркәсіп АҚШ-ң еңбек өнімділігінен айтарлықтай артта қалуда (13%), онда барлық жұмыскерлердің 7,2% тиесілі. Шикізаттық салалардың басымды болуы және дамымаған өңдеуші өнеркәсіп Қазақстан аймақтары мен халқының табыстары бойынша жоғары бөлінуінің себебі болып табылады.

Аймақтар арасындағы халық табыстарының бөлінуіндегі айырмашылық өсім қарқынына ие болып, үш еселі мөлшерге жетті (Жамбыл және Атырау облыстары арасында). Бұл табыстардың жалпы өсіміне қарамастан, халықтың төменгі жалақылы категориясына қатысты ресурстардың қайта бөлінбейтінін көрсетеді (оның ішінде ауылшаруашылығы, денсаулық сақтау мен білім саласының қызметкерлері қаржы саласы мен пайдалы қазбаларды өндіру кәсіпорындарының қызметкерлерімен салыстырғанда 3-5 есеге төмен), мұнда еңбекақыдағы теңсіздік соңғы жылдары тек артып отыр. Біздің уақыттың айқын көріністерінің бірі – жұмыс жасаушы кедейлер. Қазақстанда олардың санының артуы экономиканың бюджеттік секторында қамтылған жоғарғы білімді білікті жұмыскерлер есебінен жүзеге асуда. Теңсіздіктің басты себебі жалақының төменгі деңгейі мен еңбектің жеткілікті түрде бағаланбауынан байқалады. Ал жалақы деңгейінен қалғанның барлығы тәуелді болып табылады – зейнетақы көлемі, әлеуметтік жәрдемақылар.

Неғұрлым тереңнен қарастыру келесіні көрсетеді: еңбектің экономикалық ынталандырылу мәселесі тек өндіріс саласында емес, сонымен қатар өндіріс өнімдерін бөлу құрылымында да көрініс табады. Экономиканың өндірістің мазмұны мен оның нәтижелерінің бөлінуін қамтуына байланысты жұмыскердің жалақы деңгейі экономикалық өсімнің мазмұны мен қарқынын сипаттайды. Егер ол жалақы түрінде көрініс табатын өндіріс нәтижелерімен қамтамасыз етілмесе, онда бұл өсім бәсеңдейті.

Өкінішке орай, өндірістің дәл осы базалық мәні пайданы абсолюттеп, еңбек пен материалды игілікті құрудағы адамның ролін жоққа шығаратын экономиканың жеке капиталистік жүйесі еленбейді. Отандық экономиканың шикізаттық құрылымын ескере отырып, бөлінбеген таза пайда 5%-ға еңбек есебінен, 20% негізгі капиталдан, 75% табиғи рентадан қалыптасуы тиіс еді. Шын мәнісінде, әрекет етуші салық жүйесінде аталмыш ара-қатынас мүлдем өзгеше: 70% – еңбек, 20% - негізгі капитал және тек 10% – рента.

Бұл бастапқы өндіріс факторлары арасындағы бұзылған пропорциялардың нәтижесі, яғни елдің салықтық түсімдерінің басты құраушысы – еңбекақы қоры. Мұнда жалақы деңгейі бойынша Қазақстан дамушы елдер қатарында отыр. АҚШ, Жапонияда, Германия, Ұлыбритания мен өзге жоғары дамыған елдердегі ЖІӨ-гі жалақы деңгейі 65-72%, Қазақстанда ол 30-36%-ды құрайды, яғни 2 есеге төмен. Бұл елдегі экономиканың кадрлық потенциалын экономикалық ынталандыру үшін ресурстық базаның төмендігін дәлелдейді.

Әдебиеттер

1. Одегов Ю.Г. Управление человеческими ресурсами. Учебник / Ю.Г. Одегов. - М.: КноРус, 2018. - 985 с.
2. Резник С.Д. Карьерный менеджмент. Учебное пособие / С.Д. Резник, И.А. Игошина. - М.: ИНФРА-М, 2018. - 240 с.

Серік А., 2 курс (Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті)
Халық Н.Ш., 1 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші – PhD, доцент Джазыкбаева Б.К.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖАСТАР КӘСІПКЕРЛІГІН ДАМУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жастар кәсіпкерлігі – бұл мемлекеттік органдар тарапынан ерекше назар аударуды талап ететін өте күрделі сектор. Оның дұрыс салынған, мақсатты қолдауы өңірде шағын кәсіпкерлікті дамытуды қамтамасыз етеді, бұл өз кезегінде экономикалық өсуге, өңірдің инвестициялық тартымдылығын